

УДК 336.71 (477): 339.727.22

БАНКИ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ: РЕЙТИНГУВАННЯ ТА РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

BANKS WITH FOREIGN CAPITAL: RANKING AND THE ROLE IN ENSURING OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL SECTOR OF UKRAINE

Ігор Кулиняк

Канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту організацій, Національний університет
«Львівська політехніка»

Ihor Kulyniak

Ph.D in Economics, Associate Professor, Department of Management of Organizations, Lviv Polytechnic
National University

 orcid.org/0000-0002-8135-4614

 ihor.y.kulyniak@lpnu.ua

Анотація

У статті представлено результати дослідження сучасного стану присутності іноземного капіталу у банківській системі України (зокрема з країн Європейського Союзу та Російської Федерації). Прорейтинговано банки з іноземним капіталом за часткою у статутному капіталі, розміром загальних активів, загальних зобов'язань, фінансових результатів та рентабельністю активів. Визначено роль банків з іноземним капіталом у забезпеченні сталого розвитку фінансового сектора України.

За запропонованою автором методикою проранжовано банки з іноземним капіталом за індексом ефективності діяльності, що допоможе обрати ефективні та надійні банки для здійснення інвестиційних вкладень. Найефективнішими за результатами діяльності 2016 р. визначено такі банки з іноземним капіталом: австрійський АТ «Райффайзен Банк Аваль», американський ПАТ «Сітібанк», угорський АТ «ОТП Банк», нідерландський ПАТ «ІНГ Банк Україна» та французький ПАТ «Креді Агріколь Банк».

Abstract

The current state of the presence of foreign capital in the banking system of Ukraine (including from the countries of the European Union and the Russian Federation) is analyzed. The role of banks with foreign capital in ensuring of the sustainable development of the financial sector of Ukraine is determined. There is a tendency to reduce the number of banking institutions of domestic owners in Ukraine. It has been revealed that the high level of presence of banks with foreign capital significantly influences the domestic banking system. This requires the allocation of additional forces of the National Bank of Ukraine (NBU) and other state bodies in the field of banking regulation and control in order to prevent the threat of obtaining monopoly power in the banking sector of foreign banks, preventing the possible displacement of the

Ключові слова:

банк, банківська система, фінансовий сектор, іноземний капітал, іноземна банківська група, рейтинг банків, індекс ефективності діяльності банку.

Key words:

bank, banking system, financial sector, foreign capital, foreign bank group, bank rating, bank efficiency index.

domestic banking sector from the market, as well as easing the dependence of the Ukrainian economy on foreign capital.

Foreign banks by share capital, total assets, total liabilities, financial results and return on assets were ranked. The results of the study showed that banks with foreign capital have a significant share in the banking sector of Ukraine. The conducted analysis of the activities of foreign banking groups in Ukraine showed the strengthening of their positions both in absolute and in relative indexes. The presence of foreign banks in Ukraine is one of the forms of manifestation of the processes of globalization and international integration in the field of financial relations between the states. The largest share of foreign capital in the banking system of Ukraine belongs to the banks of the Russian Federation and the countries of the European Union, in particular Austria, Luxembourg, France, Hungary, Greece, Poland, Cyprus, Germany, Italy, the Netherlands, the United Kingdom and Sweden.

It is suggested to form integrated rating of foreign banks based on a system of two indicators: financial result (profit / loss after tax) and return on assets. According to the method, banks with foreign capital are ranking according to the bank efficiency index, which will help to select effective and reliable banks for investments. The results of the study allowed to identify modern leaders among 38 banks with foreign capital: JSC «Raiffeisen Bank Aval», PJSC «Citibank», JSC «OTP Bank», PJSC «ING Bank Ukraine» and PJSC «Credit Agricole Bank», at the same time, the least reliable and least-performing banks are PJSC «VTB Bank», JSC «BM Bank» and PJSC «UkrSotsbank».

Постановка проблеми

Політична та економічна нестабільність вітчизняної економіки, воєнні дії на Сході України, непослідовність фінансової політики уряду країни негативно впливають на рівень довіри населення до банківської системи, що призводить до зниження фінансових результатів діяльності вітчизняних банків на фоні посилення ролі банків з іноземним капіталом. Це підтверджують дані рейтингів банків. Так, згідно із рейтингом, складеним журналом про страхування «Форіншурер» станом на січень 2018 р., з 15 найнадійніших банків 11 - це банки з іноземним капіталом і лише 4 банки з капіталом українського походження: державні «Ощадбанк», «Укресімбанк», «Укргазбанк» та приватний ПУМБ [13]. За даними цього ж журналу, аналогічна ситуація була характерна для банків у 2017 р. Схожу картину демонструють результати рейтингу життєдіяльності українських банків за 2017 р., представленого журналістським бізнес-порталом «Mind», який проаналізував фінансову стійкість, платіжну дисципліну та ризики власників банків, що працюють в Україні. Як і раніше, найнадійніші з них - банківські установи з іноземним капіталом. Лідерами рейтингу Mind життєздатності банків, що працюють в Україні, за результатами I кварталу 2017 р. стали австрійський «Райффайзен Банк Аваль», французький «Креді Агріколь Банк», американський «Сітібанк», французький «УкрСиббанк» та польський «Кредобанк» [12].

Присутність іноземного капіталу в банківській системі України поряд з перевагами може становити загрозу безпеці не тільки банківському, а й усьому фінансовому сектору країни. Так, з-поміж індикаторів економічної безпеки, визначених «Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» та затверджених Міністерством економічного розвитку та торгівлі України [11], наявний індикатор «Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків», оптимальне значення якого має становити 20-25 %. Натомість значення в інтервалі 26-30 % вважається задовільним,

31-35 % – незадовільним, 36-40 % – небезпечним, 41-60 % – критичним, що призводить до втрати контролю над банківською системою з боку держави. За даними НБУ [10], частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків з 2014 р. зростала (56 % у I півріччі 2017 р. порівняно з 34 % станом на 2014 р.), перевищивши у 2017 р. порогове значення у 40 %, створюючи таким чином небезпеку для банківського сектора.

За даними журналу «Форіншурер» з 10 найбільш прибуткових банків за I півріччя 2017 р. 6 - з іноземним капіталом. Перший у рейтингу «Райффайзен Банк Аваль» за обсягом прибутку обігнав найближчого конкурента «Укресімбанк» майже в 4 рази [13].

На нашу думку, прискорення темпів зростання іноземних інвестицій є наслідком посилення глобалізаційних процесів та більшого залучення України до світової спільноти. Політика уряду щодо реалізації заходів інтеграції України до Європейського Союзу призвела до лібералізації руху європейського капіталу в банківській системі. У вже згаданому рейтингу журналу «Форіншурер», з 15 найнадійніших банків десять з іноземним капіталом з країн ЄС [13].

Отже, вітчизняна банківська система зазнає суттєвого впливу від високого рівня присутності в ній банків з іноземним капіталом, на що повинні спрямовуватись додаткові сили Національного банку України (НБУ) та інших державних органів у сфері банківського регулювання та контролю з метою попередження загрози отримання монопольної влади у банківській сфері іноземних банків, недопущення можливого витіснення вітчизняного банківського сектора з ринку, а також послаблення залежності української економіки від іноземного капіталу. На думку Циганова С. [17, с. 216], ефективність залучення іноземного банківського капіталу в Україні залежить від правильного і ефективного механізму допуску банків з іноземним капіталом на вітчизняний ринок банківських послуг. Все це потребує додаткового дослідження, ґрунтовного аналізу та розроблення дієвих та ефективних пропозицій та рекомендацій щодо захисту вітчизняного банківського сектора в умовах залучення іноземного капіталу (зокрема з країн Європейського Союзу), що й підтверджує актуальність даного дослідження.

Огляд літератури

Теоретичні та практичні аспекти розвитку та регулювання впливу іноземного капіталу на банківську систему України знайшли своє відображення у працях багатьох українських учених. Зокрема, О. Лапко та А. Демченко [6] розглянули вплив іноземних банків на функціонування банківського ринку України; В. Кокетков та М. Рихлюк [5] досліджували проблеми функціонування іноземних банків в Україні, окресливши шляхи підвищення ефективності їх діяльності на сучасному етапі. Науковець О. Щуревич [19] проаналізувала основні показники діяльності банків з іноземним капіталом, а саме здійснила аналіз активів, зобов'язань, власного капіталу та фінансових результатів діяльності; на основі проведеного дослідження надала рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення механізму регулювання діяльності банків з іноземним капіталом.

Одним з інструментів вивчення присутності, впливу та ролі іноземного банківського капіталу на українському ринку є рейтингування банків. Значна частина науковців наполягає на застосуванні комплексного підходу до рейтингування банків. Зокрема О. Мусієнко, А. Маслова та Г. Савченко [8] пропонують застосовувати таксонометричний метод, обґрунтовуючи це можливістю визначити позицію банку з урахуванням основних фінансових показників його функціонування. Вони дослідили доцільність використання сучасних методів математичного моделювання в контексті визначення рейтингової оцінки ефективності діяльності банків, з урахуванням вимог міжнародних стандартів і досвіду розвинутих країн. Б. Самородов [15] пропонує застосовувати таксонометричний метод для рейтингування банків, використовуючи при цьому систему показників надійності. К. Нетудихата та І. Пташнюк [9] також дотримуються думки, що найточішим методом оцінки рівня діяльності банку в часі виступає таксономічний

аналіз, стверджуючи, що він застосовується саме для зіставлення багатовимірних об'єктів, які характеризуються великою кількістю ознак. Саме тому за основу для рейтингування банків з іноземним капіталом у даному дослідженні обрано таксонометричний метод.

Таким чином, постає питання щодо постійного вивчення та вдосконалення методичних підходів до рейтингування банків, у тому числі банків з іноземним капіталом, важливість яких на вітчизняному ринку постійно зростає.

Методологія дослідження

Дослідження мало на меті проаналізувати сучасний стан присутності іноземного капіталу у банківській системі України, комплексно оцінити і прорейтингувати банки з іноземним капіталом за ефективністю діяльності та визначити роль банків з іноземним капіталом у забезпеченні сталого розвитку фінансового сектора України.

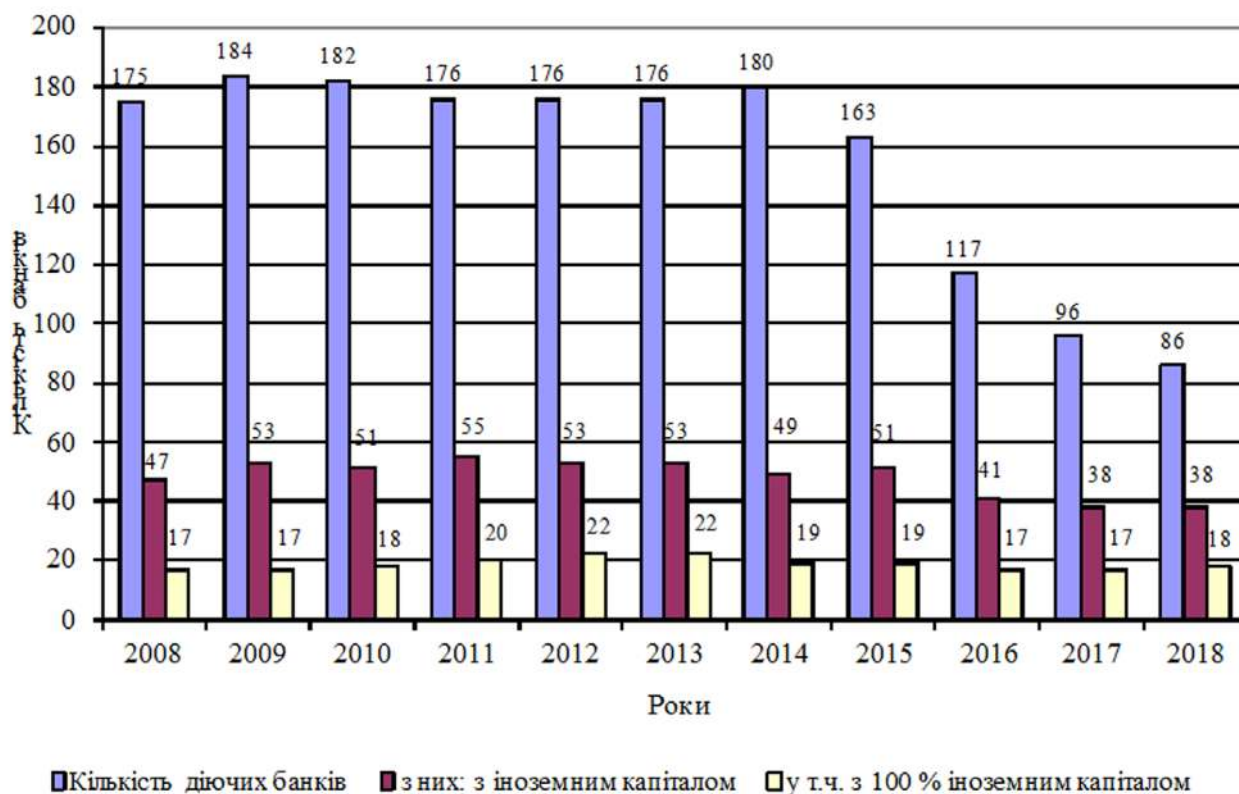
Для вирішення поставленої мети були використані такі методи: порівняльного аналізу (для порівняння рівня розвитку та ефективності діяльності банківських установ за такими показниками, як: розмір активів, зобов'язань, фінансового результату та рентабельності активів), таксонометричний (для розрахунку індексів ефективності діяльності банків, які характеризують впорядковану відстань до розрахованого значення «ідеального» банку за результатами фінансового результату та рентабельності активів), абстрактно-логічний (для здійснення теоретичних узагальнень і формулювання висновків), графічний (для наочного подання результатів дослідження).

Теоретичною основою дослідження послужили наукові праці з проблем рейтингування банків, матеріали періодичних видань та Національного рейтингового агентства «Рюрик», статистичні дані Національного банку України, інтернет-джерела та результати власних досліджень.

Основні результати дослідження

Динаміка та частка банків з іноземним капіталом у структурі власності активів та статутного капіталу банківської системи України

Станом на 1 січня 2017 р. ліцензію Національного банку України отримали 96 банківських установ (зокрема 38 банків з іноземним капіталом, з них 17 з 100% іноземним капіталом). З початку 2016 р. кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 21 (зокрема на 3 банки з іноземним капіталом). Кількість банків з 100% іноземним капіталом не змінилась. Станом на 1 січня 2018 р. ліцензію Національного банку України отримали 86 банківських установ (зокрема 38 банків з іноземним капіталом, з них 18 з 100% іноземним капіталом) [2, 10]. Як бачимо, в Україні спостерігається тенденція до скорочення кількості банківських установ вітчизняних власників, причому, банки з іноземним капіталом (в т.ч. з 100% іноземним капіталом) демонструють незначні зміни у кількості (рис. 1).

Примітка: дані станом на 1 січня кожного року

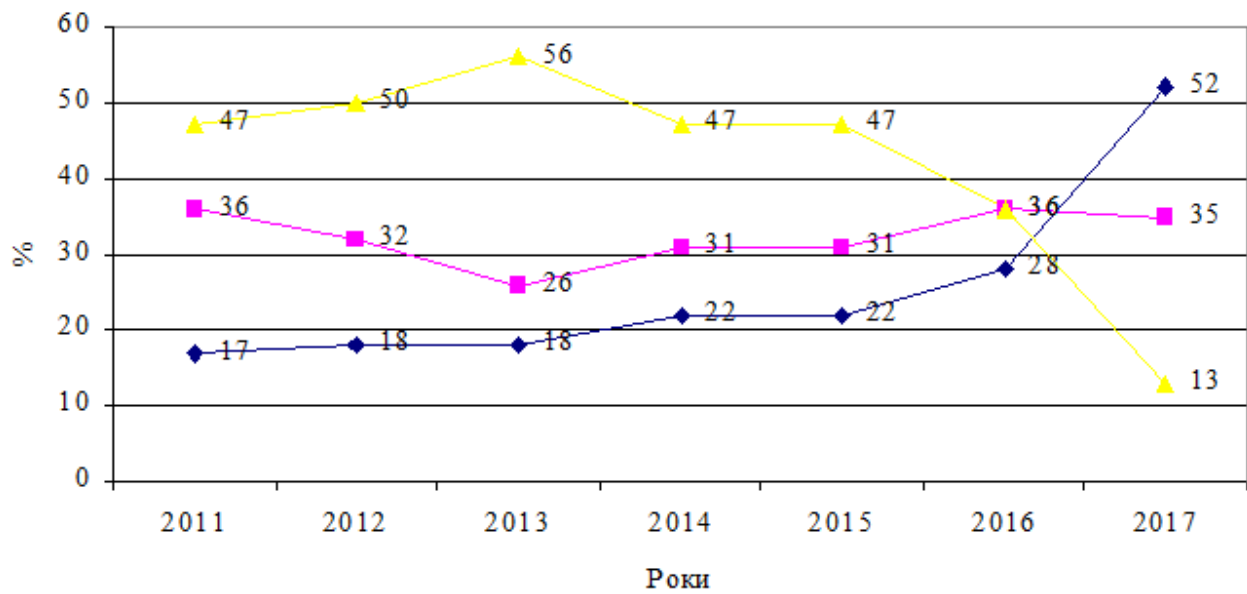
Рис. 1. Динаміка кількості банківських установ в Україні за 2008-2018 рр

Джерело: побудовано автором за даними НБУ [10, 16]

Чутливими до внутрішніх змін виявилися банки і з 100 % іноземним капіталом: номінально їх кількість залишилася незмінною у 2018 р. (18 банків) порівняно з 2008 р. (17 банків), проте, важливо, що зміни все таки відбувалися: впродовж 2010-2013 рр. їх кількість поступово зростала аж до 22 одиниць на початок 2012 р. та 2013 р., в той час як, починаючи з 2014 р. - скорочувалася [18].

Станом на 1 січня 2018 р. кількість банківських установ, капітал яких належить країнам Європейського Союзу, становила 23 (у т.ч. 11 банків з 100 % іноземним капіталом). Країною походження іноземного капіталу 7 банківських установ була Російська Федерація (у т.ч. 3 банки з 100 % російським іноземним капіталом), 8 банківських установ - капітал інших країн, а саме: «Альтбанк» (Білорусь), «Банк Фамільний» (Британські Віргінські Острови), «Індустріалбанк» (Ізраїль), «Скай Банк» (Казахстан), «БТА Банк» (Казахстан), «Сітібанк» (США), «Кредит Європа Банк» (Туреччина), «Кредитвест Банк» (Туреччина). Отже, значну частку у структурі (60,5 %) становлять банки за участю капіталу Європейського Союзу. Частка банків з російським капіталом - 18,4 %.

У структурі власності активів банківської системи України частка банків іноземних банківських груп з 2011 р. зазнала зменшення і становила 26 % станом на 01.01.2013 р., а починаючи з 2013 р. демонструє позитивну тенденцію, збільшившись до 35 % станом на 01.01.2017 р. З 2013 р. помічаємо тенденцію зменшення частки банків з приватним українським капіталом на фоні збільшення частки банків з державною часткою, що пояснюється виведенням з ринку значної кількості приватних банків як наслідок фінансової кризи і покращення регулятивного механізму Національним банком України та переходом у 2016 р. системного ПАТ «Приватбанк» у стовідсоткову власність держави (рис. 2).

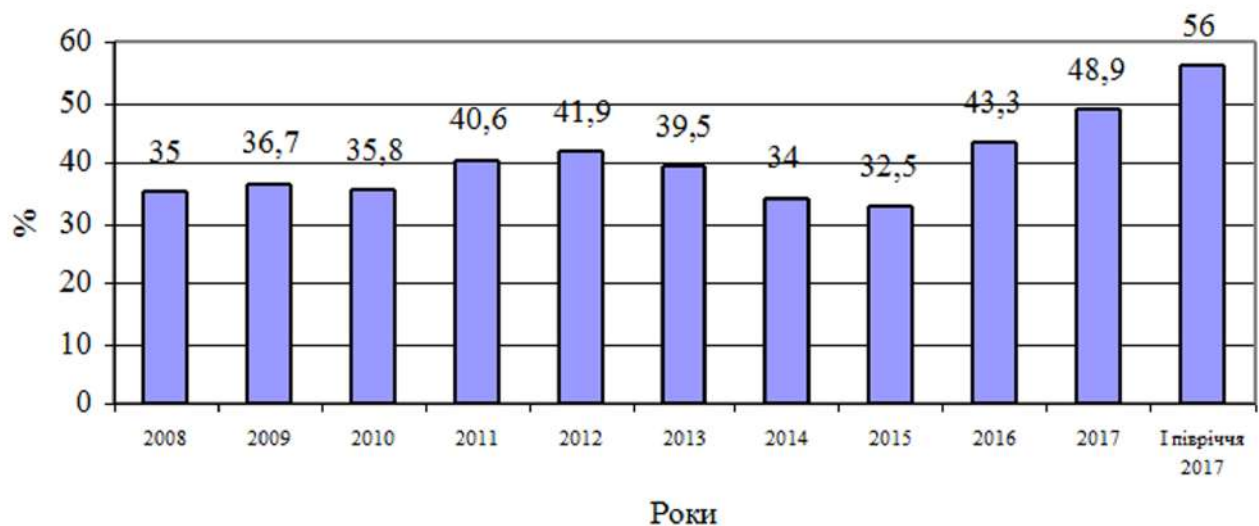
- ◆ Банки з державною часткою
- Банки іноземних банківських груп
- ▲ Банки з приватним українським капіталом

Примітка: дані станом на 1 січня кожного року

Рис. 2. Структура власності активів банківської системи України станом на початок 2011-2017 рр

Джерело: побудовано автором за даними [2, 3]

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків починаючи з 2015 р. зростала і досягла станом на кінець I кварталу 2017 р. свого максимуму - 56 % (рис. 3).

Примітка: дані станом на 1 січня кожного року

Рис. 3. Динаміка частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків протягом 2008-2017 рр.

Джерело: складено автором за даними НБУ [10]

Станом на 1 жовтня 2017 р. найбільша частка іноземного капіталу у банківській системі України належить банкам Російської Федерації (загалом 30,88 % статутного капіталу). Банкам з країн Європейського Союзу належить 19,43 % статутного капіталу, зокрема, Австрії (7,71 %), Люксембургу (2,54 %), Франції (2,16 %), Угорщини (2,09 %), Греції (1,9 %), Польщі (0,86 %), Кіпру (0,77 %), Німеччини (0,46 %), Італії (0,35 %), Нідерландів (0,25 %), Великобританії (0,15 %) та Швеції (0,08 %). Порівняно з попереднім періодом зросла частка іноземного капіталу з Австрії та Люксембургу, а Кіпр втратив низив свої позиції. З інших країн (Туреччина, Казахстан, США, Білорусь, Британські Віргінські Острови) частка іноземного капіталу становить 1,01 % статутного капіталу банківської системи України (табл. 1).

Таблиця 1. Розміри та частка банків іноземних банківських груп у статутному капіталі, станом на 01.10.2017 р.

№ з/п	Назва банку	Країна походження інвестицій	Статутний капітал	
			млн. грн.	частка у банківській системі України, %
1	ПАТ «Сбербанк»	Російська Федерація	12 465 461	4,21
2	ПАТ «Альфа-Банк»	Люксембург	7 515 616	2,54
3	АТ «ОТП Банк»	Угорщина	6 186 023	2,09
4	АТ «БМ Банк»	Російська Федерація	3 281 397	1,11
5	ПАТ «Банк Кредит Дніпро»	Кіпр	1 521 000	0,51
6	ПАТ «БТА Банк»	Казахстан	1 500 000	0,51
7	ПАТ КБ «Правекс-Банк»	Італія	1 038 007	0,35
8	АТ «ПроКредит Банк»	Німеччина	836 708	0,28
9	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	Нідерланди	731 298	0,25
10	ПАТ «Банк Форвард»	Російська Федерація	283 000	0,10
11	ПАТ «Кредит Європа Банк»	Туреччина	252 500	0,09
12	ПАТ «СЕБ Корпоративний Банк»	Швеція	250 000	0,08
13	ПАТ «Дойче Банк ДБУ»	Німеччина	228 666	0,08
14	ПАТ «АП Банк»	Кіпр	160 000	0,05
15	ПАТ «Кредитвест Банк»	Туреччина	136 470	0,05
16	АТ «КІБ»	Великобританія	128 621	0,04
17	ПАТ «Сітібанк»	США	120 000	0,04
18	ПАТ КБ «Центр»	Франція	120 000	0,04
Разом банки з 100 % іноземним капіталом				12,40
19	ПАТ «Промінвестбанк»	Російська Федерація	40 615 448	13,71
20	ПАТ «ВТБ Банк»	Російська Федерація	34 215 784	11,55
21	ПАТ «Укрсоцбанк»	Австрія	16 673 140	5,63
22	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Австрія	6 154 516	2,08
23	АТ «УкрСиббанк»	Франція	5 069 262	1,71
24	ПАТ «Універсал Банк»	Греція	3 102 672	1,05
25	АТ «Піреус Банк МКБ»	Греція	2 531 347	0,85
26	ПАТ «Кредобанк»	Республіка Польща	2 248 969	0,76
27	ПАТ «Креді Агріколь Банк»	Франція	1 222 929	0,41
28	ПАТ «Мегабанк»	Німеччина, Великобританія, США	620 000	0,21
29	АКБ «Індустріалбанк»	Ізраїль	607 798	0,21
30	ПАТ «Марфін Банк»	Кіпр	462 101	0,16
31	ПАТ «ВіЕс Банк»	Російська Федерація	420 000	0,14
32	АТ «Таскомбанк»	Кіпр	308 000	0,10

Продовження таблиці 1

33	ПАТ «Ідея Банк»	Республіка Польща	298 742	0,10
34	ПАТ «Перший Інвестиційний Банк»	Російська Федерація	230 000	0,08
35	ПАТ «Банк Авангард»	Кіпр	162 382	0,05
36	АТ «Альтбанк»	Білорусь	126 116	0,04
37	ПАТ «Скай Банк»	Казахстан	120 100	0,04
38	ПАТ «Банк Фамільний»	Британські Віргінські Острови	120 000	0,04
Разом банки з іноземним капіталом				51,32
Разом банки ЄС				19,43
Разом банки Російської Федерації				30,88
Разом банки з інших країн				1,01
Разом по банківській системі				100

Джерело: складено та розраховано автором за даними НБУ [10]

Одним із провідних інвесторів у банківську систему України можна вважати Європейський Банк Реконструкції та Розвитку. Він володіє 30 % статутного капіталу АТ «Райффайзен банк Аваль» та 40 % статутного капіталу АТ «Укрсиббанк», що станом на 1 січня 2017 р. забезпечувало його частку у статутному капіталі банківської системи України на рівні 1,5 % [4].

Зауважимо, що прогнозується подальше скорочення частки банків іноземних банківських груп внаслідок виходу банківських установ з російським капіталом з українського ринку. 15 березня 2017 р. НБУ запропонував вжити санкції щодо українських банків з російським державним капіталом на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України. Застосування таких санкцій передбачає заборону на здійснення будь-яких фінансових операцій цих банків на користь пов'язаних з ними осіб, зокрема, материнських структур. У тому числі вводиться заборона на: 1) пряме та опосередковане здійснення будь-яких активних операцій (надання міжбанківських кредитів, депозитів, субординованих боргів, придбання цінних паперів, розміщення коштів на коррахунках тощо); 2) виплату дивідендів, процентів, повернення міжбанківських кредитів/депозитів, коштів із коррахунків, субординованого боргу; 3) розподіл прибутку; 4) розподіл капіталу [2].

Рейтингування банків за показниками їхньої діяльності

Основними показниками для порівняння рівня розвитку та ефективності діяльності банківських установ вважаємо розмір активів, зобов'язань, фінансового результату та рентабельності активів. Перейдемо до виокремлення груп банків з найбільшим значенням цих показників.

У таблиці 2 подано рейтинг 20 українських банків за загальними активами та зобов'язаннями станом на 1 січня 2017 року (разом у них зосереджено 89,9 % активів усієї банківської системи України). У таблиці також представлені активи та зобов'язання цих банківських установ станом на 1 січня 2016 року та їх приріст у 2017 р. у порівнянні з 2016 р. Варто відзначити, що з 20 найбільших банків за розміром загальних активів та зобов'язань 14 банків з іноземним капіталом і лише 6 банків з капіталом українського походження: державні «Приватбанк», «Ощадбанк», «Укрексімбанк», «Укргазбанк», приватні ПУМБ та «Південний». Серед банків з іноземним капіталом лідирує австрійський «Райффайзен Банк Аваль», який, за даними порталу «Мінфін» [14], займає першу позицію в рейтингу стійкості банків, а також є й найприбутковішим банком.

Таблиця 2. Рейтинг найбільших українських банків за загальними активами та зобов'язаннями

Позиція в рейтингу	Назва банку	Усього активів на 1.01.2017 р., тис.грн.	Усього активів на 1.01.2016 р., тис.грн.	Приріст (+/-), %	Усього зобов'язань на 1.01.2017 р., тис.грн.	Усього зобов'язань на 1.01.2016 р., тис.грн.	Приріст (+/-), %
1	ПАТ КБ «ПриватБанк»	218 598 788	264 886 279	-17,47	207 713 564	237 399 056	-12,50
2	АТ «Ощадбанк»	211 280 979	159 389 351	+32,56	195 540 793	152 048 948	+28,60
3	ПАТ «Укррексімбанк»	160 358 272	141285440	+13,50	155 044 114	144 412 526	+7,36
4	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	55 999 735	51 239 349	+9,29	45 927 657	44 971 276	+2,13
5	ПАТ «Укргазбанк»	53 905 933	41 555 340	+29,72	48 608 027	37 262 694	+30,45
6	ПАТ «Сбербанк»	48 265 530	51 806 564	-6,84	44 633 489	49 538 861	-9,90
7	АТ «УкрСиббанк»	45 367 425	43 418 209	+4,49	41 263 368	41 615 082	-0,85
8	ПАТ «ПУМБ»	44 552 608	37 644 092	+18,35	40 504 312	33 977 443	+19,21
9	ПАТ «Альфа-Банк»	38 953 914	42 363 131	-8,05	35 642 190	39 739 428	-10,31
10	ПАТ «Укрсоцбанк»	37 098 311	54 219 161	-31,58	28 829 687	40 482 272	-28,78
11	ПАТ «Промінвестбанк»	33 218 878	41 652 330	-20,25	29 645 442	53 921 674	-45,02
12	ПАТ «Креді Агріколь Банк»	29 895 180	23 238 516	+28,64	27 419 546	21 156 085	+29,61
13	АТ «ОТП Банк»	24 832 378	21 154 465	+17,39	22 271 470	19 508 225	+14,16
14	ПАТ АБ «Південний»	20 674 605	19 644 277	+5,24	18 587 731	17 626 090	+5,46
15	ПАТ «ВТБ Банк»	20 068 262	25 616 858	-21,66	17 245 342	24 773 376	-30,39
16	ПАТ «Сітібанк»	19 455 210	16 085 165	+20,95	17 373 288	13 624 669	+27,51
17	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	17 358 506	15 103 552	+14,93	13 620 585	12 156 662	+12,04
18	АТ «ПроКредит Банк»	12 117 205	7 785 143	+55,65	10 854 580	7 240 609	+49,91
19	ПАТ «Кредобанк»	11 004 592	8 272 284	+33,03	9 916 717	7 442 327	+33,25
20	ПАТ «Мегабанк»	9 002 795	8 882 641	+1,35	8 257 517	8 053 558	+2,53
-	Разом по платоспроможних банках України	1227537945	1220334593	+0,59	1112272391	1126664334	-1,28

* - з урахуванням річних коригуючих проводок

Джерело: складено та розраховано автором за даними НБУ [10]

За даними НБУ, станом на 1 січня 2017 р. частка банків з іноземним капіталом у загальних активах платоспроможних банків становила 38,3 % (у т.ч. 15,3 % банків з 100 % іноземним капіталом). Найбільша частка належить банківським установам з капіталом Європейського Союзу (26,8 % у загальних активах банківської системи України), а Російській Федерації 9,1 %. Частка інших країн незначна і становить 2,3 % у загальних активах банківської системи України. Результати аналізу частки банків за розміром зобов'язань такі: частка банків з іноземним капіталом у загальних зобов'язаннях платоспроможних банків станом на 1 січня 2017 р. становила 36,1 % (у т.ч. 14,9 % банків з 100 % іноземним капіталом). Найбільша частка належить банківським установам з капіталом Європейського Союзу (25,3 % у

загальних зобов'язаннях банківської системи України), а Російській Федерації 8,8 %. Частка інших країн незначна і становить 2,0 % у загальних зобов'язаннях банківської системи України.

З-поміж 15 найбільших банків в Європі за вартістю активів варто зазначити такі, які функціонують і в Україні: BNP Paribas (вартість активів 2447,84 млн.дол.США), Credit Agricole Group (1989,22 млн. дол.США), Deutsche Bank (1791,92 млн.дол.США), ING Group (984,7 млн.дол.США), UniCredit S.p.A. (944,8 млн.дол.США) [1].

У таблиці 3 подано 20 українських банків з найбільшим розміром фінансових результатів (прибутком / збитком після оподаткування) станом на 1 січня 2017 року. Також вказані фінансові результати цих банків станом на 1 січня 2016 року та їх приріст у 2017 р. у порівнянні з 2016 р. Загалом, на фоні загальної збитковості банківської системи України більшою мірою у цьому рейтингу представлені прибуткові банки з українським капіталом - 8 банків: державні «Ощадбанк», «Укргазбанк», приватні ПУМБ, «А-Банк», «Банк Восток», «Полтава-Банк», «Південний» та «Банк 3/4». Проте, перших 5 найвищих позицій в рейтингу посідають банки з іноземним капіталом. На топ-3 найбільш прибуткові банки за підсумком 2016 р. припадало 57,5% загального обсягу прибутку, отриманого БСУ [2]. Цікавим є той факт, що банки «Райффайзен Банк Аваль» та «ОТП Банк» були на початку 2016 р. збитковими, а вже через рік зуміли посісти перші місця за розміром фінансових результатів. Аналогічна ситуація простежується у двох українських банків «Ощадбанк» і «ПУМБ», а також грецького «Універсал Банк» та турецького «Кредит Європа Банк», які зуміли суттєво покращити свій фінансовий стан. Серед 38 банків з іноземним капіталом 11 банків станом на початок 2017 р. були збитковими (у т.ч. 6 банків з капіталом ЄС, 4 російських банки та банк, країною походження капіталу якого є Британські Віргінські Острови), причому для іноземних банків збиток перевищував прибуток у 3,5 рази.

Таблиця 3. Рейтинг українських банків за фінансовим результатом (прибутком / збитком після оподаткування)

№ з/п	Назва банку	Прибуток (збиток) після оподаткування на 01.01.2017 р. *, тис. грн.	Прибуток (збиток) після оподаткування на 01.01.2016 р., тис.грн.	Приріст (+/-), %
1	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	3 820 644	-1 439 155	+365,48
2	ПАТ «Сітібанк»	1 418 329	1 630 450	-13,01
3	АТ «ОТП Банк»	954 124	-2 847 716	+133,50
4	ПАТ «Креді Агріколь Банк»	807 786	441 361	+83,02
5	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	791 031	854 874	-7,47
6	АТ «Ощадбанк»	464 085	-12 273 078	+103,78
7	ПАТ «ПУМБ»	367 011	-1 752 470	+120,94
8	АТ «ПроКредит Банк»	300 648	78 905	+281,03
9	ПАТ «Укргазбанк»	288 995	259 672	+11,29
10	ПАТ «Кредобанк»	263 771	112 449	+134,57
11	ПАТ «А-Банк»	116 093	51 459	+125,60
12	ПАТ «Дойче Банк ДБУ»	112 796	132 101	-14,61
13	ПАТ «Банк Восток»	95 388	49 567	+92,44
14	ПАТ «Універсал Банк»	77 141	-2 009 719	+103,84
15	ПАТ «Полтава-Банк»	74 322	38 490	+93,09
16	ПАТ АБ «Південний»	68 949	52 545	+31,22
17	ПАТ «ВіЕс Банк»	63 583	76 529	-16,92

18	ПАТ «СЕБ Корпоративний Банк»	57 882	67 892	-14,74
19	ПАТ «Банк 3/4»	56 034	6 067	+823,59
20	ПАТ «Кредит Європа Банк»	53 921	-76 723	+170,28
-	Разом по платоспроможних банках України	-194 239 679	-71 891 263	-170,19

* - з урахуванням річних коригуючих проводок

Джерело: складено та розраховано автором за даними НБУ [10]

Представимо у таблиці 4 рейтинг українських банків за рентабельністю активів станом на 1 січня 2017 року, у якому українські банки займають 10 позицій. Лідером був «Банк Альянс», який майже утричі випередив американський «Сітібанк».

Таблиця 4. Рейтинг українських банків за рентабельністю активів

№ з/п	Назва банку	Рентабельність активів на 01.01.2017 р. *, тис.грн.	Рентабельність активів на 01.01.2016 р., тис.грн.	Приріст (+/-), %
1	ПАТ «Банк Альянс»	23,76	-6,38	+472,41
2	ПАТ «Сітібанк»	7,66	14,64	-47,68
3	ПАТ «Кристалбанк»	7,48	8,59	-12,92
4	ПАТ «Банк 3/4»	6,94	0,61	+1037,70
5	ПАТ «ПФБ»	6,53	5,97	+9,38
6	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	5,39	0,00	-
7	ПАТ «Банк Авангард»	5,07	5,54	-8,48
8	ПАТ «Дойче Банк ДБУ»	4,89	10,16	-51,87
9	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	4,60	8,47	-45,69
10	ПАТ «Полтава-банк»	4,46	2,75	+62,18
11	АТ «ОТП Банк»	4,35	-12,71	+134,23
12	ПАТ «СЕБ Корпоративний Банк»	4,15	4,93	-15,82
13	ПАТ «ВЕРНУМ БАНК»	3,40	-10,10	+133,66
14	АТ «МетаБанк»	3,37	1,39	+142,45
15	ПАТ «Кредитвест Банк»	3,24	4,90	-33,88
16	ПАТ «А-Банк»	3,17	2,07	+53,14
17	АТ «ПроКредит Банк»	3,11	1,32	+135,61
18	ПАТ «Кредит Європа Банк»	2,99	5,19	-42,39
19	ПАТ «Креді Агріколь Банк»	2,88	2,00	+44,00
20	ПАТ «Банк «Грант»	2,84	0,08	+3450,00

* - з урахуванням річних коригуючих проводок

Джерело: складено та розраховано автором за даними НБУ [10]

Комплексне рейтингування банків з іноземним капіталом за індексом ефективності діяльності

Вище подані рейтинги банківських установ складені за одним з показників, і, відповідно, у різних рейтингах різні позиції займають банки. Для ґрунтовнішого аналізу іноземних банків, пропонуємо сформулювати їхній комплексний рейтинг ефективності діяльності за системою двох показників:

- фінансовий результат (прибуток / збиток після оподаткування), тис. грн. (x1);
- рентабельність активів, % (x2).

Рейтинг сформуємо на основі таксонометричного методу за результатами розрахунку індексів ефективності діяльності банків (IE), які характеризують впорядковану відстань до розрахованої ідеальної точки $P_0 = (z_{01}, z_{02}, \dots, z_{0n})$ n-вимірного простору, яка характеризується найвищими показниками серед стимуляторів та найнижчими серед дестимуляторів.

Розрахунок індексу ефективності діяльності j-го банку $f(x_j)$ проводимо за формулою [7, с. 77]:

$$f(x_j) = 1 - \frac{d_{j0}}{d_0}, \quad (1)$$

$$d_{j0} = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{j=1}^n (z_j - z_{0j})^2}, \quad (2)$$

$$d_0 = \bar{d} + \delta_d, \quad (3)$$

$$\bar{d} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^n d_{i0}, \quad (4)$$

$$S_d = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^n (d_{i0} - \bar{d})^2}, \quad (5)$$

де d_{i0} - відстань від точки P_i до точки P_0 , а - деяке додатне число, яке вибирають так, щоб усі значення функції $f(x_j)$ знаходилися між нулем і одиницею (в даних обчисленнях $a = 4$). Згідно з такою моделлю обчислення функції переваги (індекс ефективності діяльності банку в ідеалі дорівнює 1), чим значення для функції переваги $f(x_j)$ j-го банку ближче до 1, тим індекс ефективності діяльності банку в його межах є вищим.

Якщо показники мають різні одиниці вимірювання, то їх стандартизують за середнім квадратичним відхиленням [7, с. 76]:

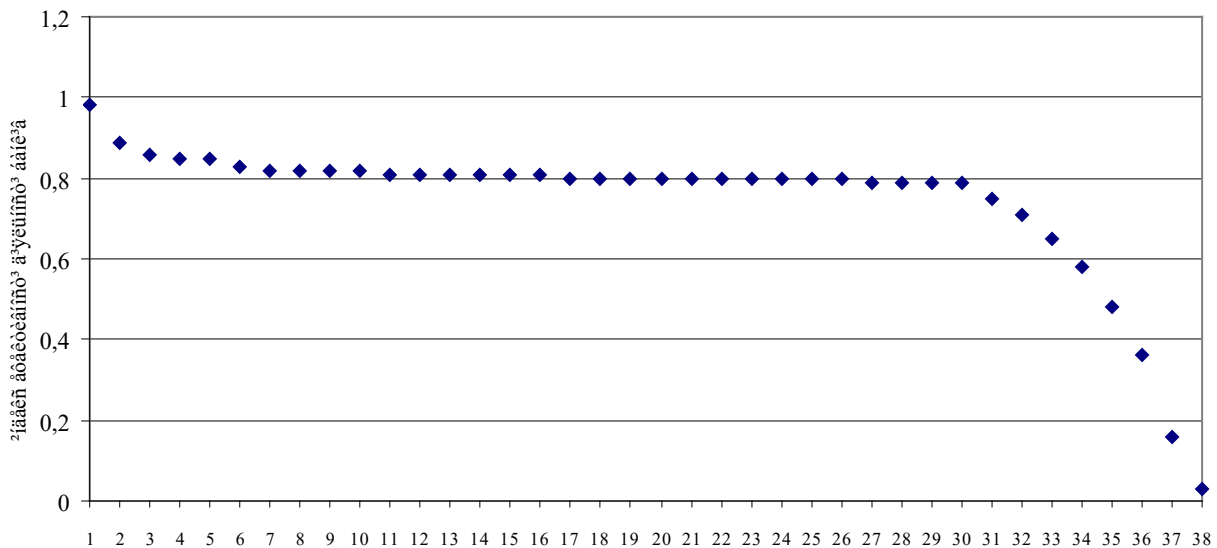
$$z_j = \frac{x_j - \bar{x}_j}{S_j}, \quad (6)$$

$$\bar{x}_j = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m x_j, \quad (7)$$

$$S_j = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (x_{ij} - \bar{x}_j)^2} = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m x_{ij}^2 - \bar{x}_j^2}, \quad (8)$$

де $i = 1, 2, \dots, m$ - номер спостереження (об'єкта); $m = 38$ - кількість банків з іноземним капіталом; $j = 1, 2, \dots, n$ - номер показника (фактора); $n = 2$ - кількість досліджуваних показників; $x_{ij} (i = \overline{1, m}; j = \overline{1, n})$ - значення j -го показника для i -го об'єкта; $\bar{x}_j (j = \overline{1, n})$ - середнє арифметичне та середньоквадратичне відхилення початкових показників для j -ї ознаки; $z_{ij} (i = \overline{1, m}; j = \overline{1, n})$ - нормоване значення j -го показника для i -го об'єкта.

Послідовність банків з іноземним капіталом за індексами ефективності діяльності (ІФ), розрахованими за вище описаною методикою на основі даних Національного банку України станом на 1 січня 2017 р., представлено на рис. 4. Згідно із розрахунками за запропонованою методикою, найвищий рейтинг за значенням ІФ посів АТ «Райффайзен Банк Аваль», на другій і третій позиції ПАТ «Сітібанк» та АТ «ОТП Банк» відповідно. Найнижчу позицію в рейтингу посів ПАТ «Укрсоцбанк».

Умовні позначення банків: 1 - АТ «Райффайзен Банк Аваль», 2 - ПАТ «Сітібанк», 3 - АТ «ОТП Банк», 4 - ПАТ «ІНГ Банк Україна», 5 - ПАТ «Креді Агріколь Банк», 6 - АТ «ПроКредит Банк», 7 - ПАТ «Дойче Банк ДБУ», 8 - ПАТ «СЕБ Корпоративний Банк», 9 - ПАТ «Кредобанк», 10 - ПАТ «Банк Авангард», 11 - АТ «КІБ», 12 - ПАТ «Кредит Європа Банк», 13 - ПАТ «Кредитвест Банк», 14 - ПАТ «ВіЕс Банк», 15 - ПАТ «Ідея Банк», 16 - ПАТ «Універсал Банк», 17 - ПАТ «БТА Банк», 18 - ПАТ «Банк Форвард», 19 - ПАТ КБ «Центр», 20 - АТ «Альтбанк», 21 - АТ «Таскомбанк», 22 - АКБ «Індустріалбанк», 23 - ПАТ «Марфін Банк», 24 - ПАТ «Скай Банк», 25 - АТ «Піреус Банк МКБ», 26 - ПАТ «Перший Інвестиційний Банк», 27 - ПАТ «Банк Кредит Дніпро», 28 - ПАТ «АП Банк», 29 - ПАТ «Банк Фамільний», 30 - ПАТ «Мегабанк», 31 - АТ «УкрСиббанк», 32 - ПАТ КБ «Правекс-Банк», 33 - ПАТ «Сбербанк», 34 - ПАТ «Альфа-Банк», 35 - ПАТ «Промінвестбанк», 36 - ПАТ «ВТБ Банк», 37 - АТ «БМ Банк», 38 - ПАТ «Укрсоцбанк».

Рис. 4. Послідовність банків з іноземним капіталом за індексом ефективності діяльності (ІФ) станом на 01.01.2017 р.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Наведемо в таблиці 5 підсумкові рейтингові позиції десяти перших банків з іноземним капіталом з найбільшим значенням індексу ефективності діяльності. Можна виокремити групу з п'яти банків з іноземним капіталом, які показали найвищу ефективність діяльності за результатами 2016 р.:

австрійський АТ «Райффайзен Банк Аваль», американський ПАТ «Сітібанк», угорський АТ «ОТП Банк», нідерландський ПАТ «ІНГ Банк Україна» та французький ПАТ «Креді Агріколь Банк».

Таблиця 5. Рейтингові позиції банків з іноземним капіталом станом на 01.01.2017 р.

Назва банку	Позиція в рейтингу		
	за значенням ІФ	за фінансовим результатом (прибутком / збитком після оподаткування)	за рентабельністю активів
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	1	1	2
ПАТ "Сітібанк"	2	2	1
АТ "ОТП Банк"	3	3	6
ПАТ "ІНГ Банк Україна"	4	5	5
ПАТ "Креді Агріколь Банк"	5	4	11
АТ "ПроКредит Банк"	6	6	9
ПАТ "Дойче Банк ДБУ"	7	8	4
ПАТ "СЕБ Корпоративний Банк"	8	12	7
ПАТ "Кредобанк"	9	7	12
ПАТ "Банк Авангард"	10	14	3

Джерело: складено автором

Висновки

Банкам з іноземним капіталом належить суттєва частка в банківській сфері України. В Україні спостерігається тенденція до скорочення кількості банківських установ вітчизняних власників, причому, банки з іноземним капіталом демонструють незначні зміни у кількості.

Частка присутності іноземного капіталу в статутному фонді платоспроможних банків станом на I півріччя 2017 р. складала 56 %, що перевищує порогове значення у 40 %, створюючи таким чином небезпеку для банківського сектора.

Найбільша частка іноземного капіталу у статутному капіталі банківської системи України належить банкам Російської Федерації (30,88 %). Прогнозується скорочення частки банків іноземних банківських груп внаслідок виходу банківських установ з російським капіталом з українського ринку. Частка банків з іноземним капіталом у загальних активах платоспроможних банків на початок 2017 р. становила 38,3 %, при чому найбільша частка належала банківським установам ЄС (26,8 %).

Збитковість окремих банків з іноземним капіталом негативно впливає на збитковість банківської системи України в цілому. Серед 38 банків з іноземним капіталом 11 банків станом на початок 2017 р. були збитковими, причому для іноземних банків збиток перевищував прибуток у 3,5 рази.

Запропоновано методикау рейтингування банків за значенням індексів ефективності діяльності, згідно якої найефективнішими за результатами діяльності 2016 р. виокремлено таких п'ять банків з іноземним капіталом: австрійський АТ «Райффайзен Банк Аваль», американський ПАТ «Сітібанк», угорський АТ «ОТП Банк», нідерландський ПАТ «ІНГ Банк Україна» та французький ПАТ «Креді Агріколь Банк».

Перелік літератури та джерел інформації

1. Leading banks in Europe as of June 2017, by total assets / The Statistics Portal. 2017. URL: <https://www.statista.com/statistics/383406/leading-europe-banks-by-total-assets/> (дата звернення 02.02.2018).
2. Аналітичний огляд банківської системи України за 2016 рік / Національне рейтингове агентство «Рюрик». 2017. URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf (дата звернення 02.02.2018).
3. Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік / Національне рейтингове агентство «Рюрик». 2015. URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf (дата звернення 02.02.2018).
4. Гладких Д. М. Шляхи вирішення проблем, пов'язаних з високим рівнем присутності іноземного капіталу в банківській системі України. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. 2016. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/inozemn_kapital-cbb0a.pdf (дата звернення 02.02.2018).
5. Кочетков В. М., Рихлюк М. М. Обґрунтування напрямів розвитку іноземних банків у контексті забезпечення ефективного функціонування банківської системи України // Науково-технічна інформація. 2016. № 2. С. 29-33.
6. Лапко О. О., Демченко А. М. Іноземні банки на ринку банківських послуг України та проблеми їх державного регулювання // Бізнес Інформ. 2016. № 12. С. 200-205.
7. Лукань Л., Цегелик Г. Застосування кластерного аналізу для оцінки розвитку малого підприємництва в регіонах України // Формування ринкової економіки в Україні. 2009. Вип. 19. С. 73-80.
8. Мусієнко О. М., Маслоva А. Ю., Савченко Г. О. Сучасна практика рейтингового оцінювання діяльності банків на основі таксонометричного методу // Фінансовий простір. 2014. № 1. С. 121-127.
9. Нетудихата К. Л., Пташнюк І. В. Рейтингове оцінювання діяльності банківських установ (на прикладі середніх банків України) // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 2(2). С. 94-99.
10. Показники банківської системи / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442 (дата звернення 02.02.2018).
11. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 29 жовтня 2013 року N 1277. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii> (дата звернення 02.02.2018).
12. Рейтинг життєздатності українських банків - 2017 / Офіційна сторінка Mind. URL: <https://mind.ua/publications/20171937-rejting-zhittezdatnosti-ukrayinskih-bankiv-2017> (дата звернення 02.02.2018).
13. Рейтинг самых надежных банков Украины 2018 / Форіншурер. URL: <https://forinsurer.com/rating-banks> (дата звернення 02.02.2018).
14. Рейтинг стійкості банків за 3 квартал 2017 р. / Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2017/12/08/31338258> (дата звернення 02.02.2018).
15. Самородов Б. В. Результати визначення рейтингів банків з використанням модифікованого таксонометричного методу // Фінанси, облік і аудит. 2012. Вип. 19. С. 161-169.
16. Структури власності банків України / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=6738234&cat_id=51342 (дата звернення 02.02.2018).
17. Циганов С. С. Рух іноземного банківського капіталу у глобальному конкурентному середовищі // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Вип. 117 (2). С. 211-218.
18. Швець Н. Р., Ткачук І. Я. Оцінка тенденцій розвитку банківської системи України на сучасному етапі // Innovative Solutions in Modern Science. 2017. № 1 (10). URL: <http://naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/view/1087/1209> (дата звернення 02.02.2018).
19. Щуревич О. І. Проблеми функціонування та регулювання банків з іноземним капіталом в Україні // Стратегія економічного розвитку України. 2016. № 38. С. 97-109.